

تأثیر مطالعه رمان بر بهبود همجوشی شناختی و سازگاری اجتماعی دانش آموزان دوره اول متوسطه شیراز

فاطمه رنجبر*^۱، ابوالفضل رنجبر^۲

تاریخ انتشار: ۱۴۰۲/۰۴/۲۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۴/۲۰

چکیده

مقدمه و هدف: هدف از انجام پژوهش حاضر بررسی اثربخشی مطالعه رمان نوجوان بر بهبود همجوشی شناختی و سازگاری اجتماعی دانش آموزان دختر دوره اول متوسطه شیراز بود.

روش شناسی پژوهش: روش پژوهش شبه تجربی از نوع طرح پیش آزمون - پس آزمون با گروه گواه به همراه دوره پیگیری بود. جامعه آماری پژوهش شامل تمامی دانش آموزان دختر دوره اول متوسطه شهر شیراز بودند. برای تعیین حجم نمونه ۴۰ نفر از اعضای نوجوان مراکز فرهنگی هنری کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، با استفاده از روش نمونه گیری در دسترس انتخاب و به صورت تصادفی در گروه های ۲۰ نفر گواه و آزمایش قرار داده شدند. جهت انجام طرح آزمایشی، ۹ عنوان کتاب رمان از مجموعه رمان نوجوان امروز به نوجوانان گروه آزمایش معرفی و توسط ایشان مطالعه شد. بعد از مطالعه هر عنوان کتاب، یک جلسه بحث کتاب برگزار شد. ابزار پژوهش، پرسشنامه همجوشی شناختی گیلاندرز و همکاران (۲۰۱۵) و پرسشنامه سازگاری اجتماعی دانش آموزان سینهها و سینگ (۱۹۹۳) بود. تحلیل داده در دو مرحله آمار توصیفی (میانگین و انحراف معیار) و مرحله آمار استنباطی (آزمون تحلیل کوواریانس تک متغیره) انجام شد.

یافته ها: نتایج این پژوهش نشان داد که با مطالعه رمان های نوجوان مقادیر میانگین هر دو متغیر همجوشی شناختی و سازگاری اجتماعی در پس آزمون نسبت به قبل از اجرای طرح آزمایشی کاهش یافته است. همچنین بر اساس تحلیل کوواریانس، تأثیر مطالعه رمان نوجوان بر بهبود همجوشی شناختی به میزان ۰/۸۲ و افزایش سازگاری اجتماعی به میزان ۰/۷۸ در دانش آموزان دختر ۱۳ تا ۱۵ ساله شد.

نتیجه گیری:

تأمل بر نیازهای اساسی دانش آموزان به اقتضای شرایط کنونی و انتظارات مبتنی بر بایسته ها در تربیت غیرمستقیم و اثربخش و با توجه به تأثیر مطالعه رمان نوجوان؛ تخصیص ساعتی از فوق برنامه های درسی نوجوانان به مطالعه غیر درسی در جهت پیشگیری و بهبود اختلالات اجتناب ناپذیر و ناشی از فرایند رشد دانش آموزان در مدارس توسط برنامه ریزان در سطح کلان پیشنهاد می گردد.

کلید واژه ها: رمان نوجوان، سازگاری اجتماعی، همجوشی شناختی

^۱ دکترای مدیریت آموزشی، کارشناس پژوهش آموزش و پرورش ناحیه سه شیراز (f.ranjbar663@yahoo.com)

^۲ دانشجوی کارشناسی ارشد مهندسی شیمی دانشگاه کاشان، دبیر آموزش و پرورش شهرستان خرم بید

مقدمه

چگونگی فرایند رشد انسانی یک فرد و شناخت عوامل اثرگذار بر جریان این گذار، سوالی است که همواره مورد توجه اندیشمندان علوم انسانی بوده و بدان پرداخته می‌شود. در جریان تکامل یافتگی فرد، روند تحولات اجتماعی است که قدرت سازگاری و انطباق افراد و گروه‌های اجتماعی را کاهش داده و در این میان اقتسار و اجتماع را در معرض آسیب پذیری قرار داده است. یکی از این گروه‌های آسیب پذیر، کودکان و نوجوانان هستند. هر چند در دوره کودکی، تعارض‌ها جلوه‌ی چندانی ندارند؛ اما با ورود به دوره بعد و هنگام مواجهه با دشواری‌های ویژه نوجوانی و جوانی، کشمکش‌های درونی و محیطی در اثر الزام‌های اجتماعی پدیدار می‌شود. در صورتی که فرد نتواند در مقابل این نوع کشمکش‌ها؛ رفتاری مناسب در جامعه داشته باشد؛ جامعه دچار عارضه‌نا سازگاری اجتماعی می‌شود. عارضه‌ای که نه تنها متوجه نوجوانان می‌شود؛ بلکه اجتماعی عظیم را درگیر می‌کند. بنابراین تأمل بر پدیده «سازگاری اجتماعی» در نوجوانان به عنوان مهم‌ترین نشانه سلامت روان آنان مهم است. چرا که می‌تواند فرد را به مرحله‌ی نفوذ و رخنه‌ی اجتماعی برساند که سطحی بالاتر از پذیرش اجتماعی است و در این مرحله می‌تواند بر اطرافیان خود تأثیرگذار باشد. رخنه‌ی اجتماعی، فرایندی است که از طریق آن روابط آدمیان از سطح دوست داشتن به سوی صمیمیت بیشتر سیر می‌کند (اتکینسون و همکاران^۱، ۱۳۸۳). از نظر میکلا و میهالکا^۲ (۲۰۰۷) سازگاری اجتماعی به پردازش اطلاعات در یافتی از محیط اجتماعی و عملکرد فرد در موقعیت‌های اجتماعی اشاره دارد. در واقع سازگاری اجتماعی، رفتار مفید و موثر انسان در تطبیق با محیط فیزیکی و روانی می‌باشد (تقی زاده و همکاران، ۱۳۹۳). خصوصیات شخص (مهارت‌ها، نگرش‌ها، ارزش‌ها و حالات بدنی) و حساسیت موقعیت‌هایی که فرد با آن رو به رو می‌شود از جمله عواملی هستند که بر سازگاری با محیط و تغییرات آن موثرند و از آنجا که شخص و محیط همواره در حال تغییرند این دو عامل در تعیین سازگاری، خشنودی و کامیابی فرد تأثیر می‌گذارند، زیرا سازگاری همواره باید بین این دو عامل خاص صورت پذیرد (قاطع زاده، ۱۳۹۴). مطالعات انجام شده استقلال، توانایی تحمل تنهایی و حتی لذت بردن از آن و مسئولیت پذیری را از نشانه‌های سازگاری اجتماعی می‌دانند. آینده‌نگری و درک این امر که تصمیمات و اقدامات امروز می‌تواند بر زندگی و فردای فرد تأثیر بگذارد نیز از ویژگی‌های فرد سازگار است. توانایی تصمیم‌گیری، حفظ اعتدال و میانه روی در امور زندگی نیز از دیگر ویژگی‌های فردی می‌باشد که دارای سازگاری اجتماعی است. فرد دارای سازگاری اجتماعی، توانایی برنامه‌ریزی برای تمام ساعات خود را دارد و تا جایی که امکان دارد؛ در تمام ابعاد زندگی خود جانب اعتدال را نگه می‌دارد و از افراط و تفریط خودداری می‌کند (حجاری، ۱۳۸۴). یکی از الگوهایی که ممکن است با سازگاری

¹ Social Adjustment

² Atkinson & et al

³ Miclea & Mihalea

اجتماعی در ارتباط باشد، مهارت خودکنترلی است (احمدی، ۱۳۸۱). اینکه فرد بتواند با وجود ویژگی‌های شناختی و اجتناب ناپذیر در فرایند رشد؛ نوجوانی اش را به گونه‌ای سپری کند که ضمن تفسیر بجا از تجربه‌های شخصی، رفتار خود را کنترل نماید از او انسانی می‌سازد که در آینده بزرگسالی خود، زندگی اجتماعی موفق‌تری داشته باشد. در مقابل اگر فرد در ارتباطات اجتماعی، چنان در بافت فکری خود گرفتار شود و هیجانانگیز او به طور گسترده با افکاری که ناشی از تفاسیر واقعی تجربه‌ها هستند ترکیب شده و تجربه درونی وی را غیر قابل تشخیص کند (هیز و همکاران^۱، ۲۰۱۲)؛ وی دچار «همجوشی شناختی» می‌شود که آینده او را به خطر انداخته و غیرقابل پیش‌بینی می‌نماید.

همجوشی شناختی یک فرایند کلامی است که افراد در تفکر، ارزیابی‌ها، قضاوت‌ها و خاطرات گرفتار می‌شوند و طبق عملکردهای مشتق شده از این تجارب خصوصی، رفتار می‌کنند. به عبارت دیگر، تجارب خصوصی بر رفتار ما بعد آن تسلط دارند، بنابراین از دیگر محرکاتی که می‌توانند رفتار موثر را کنترل کنند جلوگیری می‌کنند (فرگوس^۲، ۲۰۱۵؛ به نقل از سرگزی، ۱۳۹۸). مسئله این نیست که افراد اشتباه فکر می‌کنند، بلکه مشکل خود فکر و شیوه‌ای است که دنیای کلامی با استفاده از آن رفتار را تنظیم می‌کند. رفتار کلامی ابزار شگفت‌انگیزی برای تعامل موثر با محیط است، اما این ابزار همه اشکال دیگر رفتار را در هم می‌شکند به دلیل فراگیر بودن بافت‌هایی که رفتار کلامی را حمایت و تقویت می‌کنند، دائماً به صورت رابطه‌ای رفتار کرده، پیوسته توصیف و طبقه‌بندی نموده، به هم ربط داده و ارزیابی می‌کنیم و بدین طریق، با شناخت‌ها آمیخته می‌شویم. علاوه بر فرهنگ حاکم که موجب تشدید همجوشی شناختی می‌شود، تلاش‌های محتوا مدار برای تغییر محتوای کلامی، شبکه‌های رابطه‌ای موجود را توسعه داده و پیچیده‌تر می‌کند. انسان‌ها حتی بیش از پیش در حوزه کلامی (یعنی باورهای مربوط به زندگی، داستان‌های مربوط به زندگی شخصی، تحلیل‌های بیشمار تغییر خود و دیگران و ارزش ابزارهای مختلف برای دستیابی به این هدف)، گرفتار می‌شوند (حسینی و همکاران، ۱۳۹۴). این پدیده به عنوان یک مولفه شناختی آسیب‌پذیر در اختلال وسواس فکری - عملی؛ چنان‌که شخص را گیج می‌کند که پس از مدتی به عنوان تفسیر درست از تجارب شخصی تلقی شده و دیگر قابل تشخیص از تجارب واقعی فرد نیستند. در واقع این مفهوم زمانی اتفاق می‌افتد که شخص در بافت فکری خود گرفتار شود (گیلاندرز و همکاران^۳، ۲۰۱۴). بنابراین نوجوانانی که همجوشی - عملی - شناختی در آنها بالا باشد، بیشتر مستعد اختلالات روانشناختی خواهند بود (سرگزی، ۱۳۹۸).

¹ Hayes & et al

² Cognitive Fusion

³ Fergus

⁴ Gilanders & et al

پیشگیری از بروز چنین اختلالاتی در بین نوجوانان، نیازمند توجه ویژه و بکارگیری پیش نیازهای اصولی و بازدارنده است. یکی از پیش نیازهای مهم رشد و توسعه فرهنگی و اجتماعی، داشتن جامعه‌ای اهل کتاب و مطالعه است (صادقی و همکاران، ۱۳۹۶). مطالعه در کنار سایر روش‌های ارتباط با جهان و کسب دانش و بینش، همواره به عنوان یکی از بهترین و عمیق‌ترین روش‌ها مطرح بوده است. مطالعه در معنا و مفهوم وسیع آن، همان ارتباط است، ارتباط با دنیایی تازه به وسیله آثار بجامانده از دیگران، آثاری که نشان دهنده طرز تفکر آنان و شامل آثار تاریخی، جغرافیایی، اجتماعی، هنری و غیره است. مطالعه در معنای خاص آن عبارت است از ارتباط با افکار دیگران به وسیله کتاب یا هر نوع نوشته دیگر (یوسفی، ۱۳۸۰). امروزه مطالعه کردن تبدیل به یکی از مهمترین عوامل توسعه اجتماعی شده است. تجربه کشورهای پیشرو به خوبی نشان می‌دهد هر جامعه‌ای که به مطالعه بیشتر اهمیت می‌دهد از لحاظ اجتماعی توسعه یافته‌تر است. در بعد فردی نیز تحقیقات ثابت کرده‌اند که مطالعه، یک فعالیت چند بعدی و فرایند ذهنی است که به مقدار زیاد به رشد همه جانبه شخصی از جمله توانایی گفتن و شنیدن کمک می‌کند (قلناش و همکاران، ۱۳۹۱). یکی از حوزه‌هایی که کماکان می‌تواند اقبال مطالعه گران را با خود داشته باشد، کتاب‌های رمان است. رمان به یکی از تأثیرگذارترین عناصر زندگی بشر تبدیل شده است. وقتی نوجوان رمان می‌خواند خود را در کنار شخصیت رمان حس می‌کند و گویی حادثه‌ها برای خود او رخ می‌دهند و این اتفاقات را به عنوان تجربه‌ای در زندگی خود به حساب می‌آورد. گاه رمان و ماجراهای آن، چنان تأثیری روی نوجوان می‌گذارد که او خود را در دل اتفاقات داستان می‌پندارد، الگو می‌گیرد و یا سعی در تلقین افکار و احساسات شخصیت‌ها به خود می‌کند. (میرعلائی امین، ۱۳۹۷). محقق با فرض بر اینکه نوجوان، با ارتباطات شخصیت‌ها، ارتباط می‌گیرد و تجارب شخصی خواننده با او همراه می‌شود. حال اوست که باید چالش‌های پیش‌رو را بازشناسی کرده و حتی گاه به جای شخصیت‌های خیالی تصمیم بگیرد. بر همین اساس توجه به چنین قابلیت رمان، ضرورت پرداختن به کارکردهای آن را مشخص می‌سازد. خواننده مخاطب در پی مطالعه رمان و همزادپنداری با شخصیت‌ها به توانایی‌هایی قابل تأمل دست خواهد یافت. با چنین مفروضاتی محقق بر این باور است که چنین توانایی‌هایی، موجب ارتباطات، پذیرش و سازگاری اجتماعی هم می‌شود و می‌تواند کنش‌های ذهنی فرد با تجارب شخصی‌اش را کنترل و به بهبود همجوشی شناختی فرد کمک می‌کند.

مرور سابقه پژوهشی نشان می‌دهد که پژوهش‌هایی درباره اهمیت مطالعه غیر درسی، نقش آن در پاسخ‌گویی به نیازهای مخاطب و تأثیر آن بر مهارت اجتماعی صورت گرفته است؛ از جمله قلناش و همکاران (۱۳۹۱)، طی روشی توصیفی و از نوع علی-مقایسه‌ای، اثر مثبت و معنی‌دار مطالعه غیردرسی را بر مهارت اجتماعی دانش‌آموزان متوسطه را گزارش کردند. ظهیری ناو و رجبی (۱۳۹۰) نیز به این نتیجه دست یافتند که رشد اجتماعی و مطالعه با هم ارتباط مثبت معنادار دارند. نتایج بررسی جمشیدزاده و غفاری نیا (۱۴۰۰) نیز نشان داد که بین مطالعه منابع غیردرسی و میزان مشارکت در فعالیت‌های فوق

برنامه مدرسه رابطه معناداری وجود دارد و دانش آموزان دختر مطالعه گر، نسبت به دانش آموزان پسر مطالعه گر رغبت بیشتری برای مشارکت در فعالیت های گروهی و اجتماعی دارند.

نتایج پژوهش های خارجی نیز موید این مورد است. چنانچه والکر و نابوزکا (۲۰۰۷) آموزش مهارت های اجتماعی و هیجانی در مدرسه را بسیار مهم دانسته و اظهار دارند که این امر می تواند در درازمدت و هم در کوتاه مدت ضامن موفقیت فرد بوده و در تحصیل نیز تأثیرات زیادی دارد (گندمکار، ۱۳۹۲).

بررسی پیشینه نشان می دهد، پژوهش های زیادی درباره مطالعه غیردرسی بر مهارت های مختلف و گروه های متفاوت انجام شده، اما پژوهشی که اثربخشی آن بر بهبود همجو شنی شناختی در نوجوانان را مورد مطالعه قرار داده باشد یافت نشد. بر همین اساس این پژوهش در پی آن است تا ضمن توسعه دانش نظری، فهم و درک در این حوزه، میزان اثرگذاری مطالعه رمان های نوجوان بر بهبود همجو شنی شناختی و سازگاری اجتماعی دانش آموزان را مورد سنجش قرار دهد.

روش شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی است که به روش شبه آزمایشی با طرح پیش آزمون - پس آزمون با گروه کنترل انجام شده است و به دنبال بررسی اثربخشی مطالعه کتاب رمان بر بهبود همجو شنی شناختی و سازگاری اجتماعی نوجوانان می باشد. جامعه آماری این پژوهش نوجوانان ۱۳ تا ۱۵ ساله عضو مراکز فرهنگی هنری کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان شهر شیراز بوده است. برای انجام طرح آزمایشی تعداد ۴۰ نفر از نوجوانانی که در مرحله اول اجرای آزمون های همجو شنی شناختی و سازگاری اجتماعی پایین ترین نمرات را کسب کرده بودند، به عنوان نمونه انتخاب گردیدند و به صورت تصادفی در دو گروه کنترل و آزمایش قرار گرفتند. ابزار گردآوری داده ها شامل پرسشنامه های همجو شنی شناختی و آزمون سازگاری اجتماعی بود.

پرسشنامه همجو شنی شناختی گیلادرز و همکاران (۲۰۱۵)؛ این پرسشنامه با ۱۳ سوال با مقیاس لیکرت ۷ گزینه ای (هرگز درست نیست تا همیشه درست است) میزان همجو شنی را مورد سنجش قرار می دهد. روایی محتوایی این پرسشنامه توسط زارع (۱۳۹۳) مطلوب گزارش شد و پایایی کلی آن بر اساس ضریب آلفای کرونباخ ۰/۷۶ بدست آمده است.

پرسشنامه سازگاری اجتماعی دانش آموزان سینها و سنگ (۱۹۹۳)، این پرسشنامه با ۵۵ آیت، خرده مقیاس های سازگاری اجتماعی، عاطفی و آموزشی دانش آموزان را مورد سنجش قرار می دهد. در این

مطالعه بر اساس هدف پژوهشی، با تقلیل سئوالات، ۲۰ سؤال مربوط به سازگاری اجتماعی بین آزمودنی ها توزیع گردید. ضریب پایایی و اعتبار این آزمون در پژوهش های پیشین مورد تأیید قرار گرفته است. مجموعه کتب رمان نوجوان امروز، از سری رمان های ویژه نوجوان که به قلم نویسنده گان مطرح حوزه کودک و نوجوان در ژانرهای مختلف و با انتشارات کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان به چاپ رسیده است.

در این پژوهش نوجوانان به دو گروه آزمایش و کنترل تقسیم شدند. در ابتدا دو پرسشنامه بین گروه های هدف توزیع و اطلاعات اولیه جمع آوری گردید. پس از آن در قالب فعالیت های پیش بینی شده ۹ عنوان کتاب رمان (از مجموعه رمان نوجوان امروز) به نوجوانان معرفی شد. اسامی و مشخصات کتاب ها به شرح مندرج در جدول شماره ۱ می باشد. با توجه به ضرورت مطالعه هدفمند، کتاب هایی در اجرای این طرح پژوهشی انتخاب شد که علاوه بر همخوانی با گروه سنی مخاطب، درون مایه ای اجتماعی و عاطفی نیز داشته باشد. علاوه بر این در راستای تعمیق بخشی به مطالعات، در طی این سیر مطالعاتی، ۹ جلسه بحث کتاب نیز با حضور خوانندگان برگزار شد. تشکیل این نشست ها به این صورت بود که بعد از مطالعه هر عنوان کتاب، نوجوانان گرد هم آمده و در قالب فعالیت بحث کتاب درباره محتوای کتاب، به گفت و گو می نشستند. در این میان، محقق با اشراف بر محتوا، مدیریت جلسه را به عهده داشته و سعی می شد با ایجاد فضایی صمیمی، نشستی مخاطب پسند برای خوانندگان رقم بخورد. پس از مطالعه ۹ عنوان کتاب توسط تعداد ۲۰ نفر از نوجوانان گروه آزمایشی، مرحله دوم توزیع پرسشنامه ها انجام شد.

جدول ۱. کتاب های رمان نوجوان امروز. انتشارات کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان

عنوان کتاب	نویسنده	خلاصه کتاب
اولین روز تابستان	سیامک گلشیری	کامیار، اشتباه عجیبی مرتکب شده است. او که پسری آرام و سربه راه است، با گروهی ماجراجو دوست می شود. آنها که همیشه در حال طرح نقشه ای برای دزدی کردن از این و آن هستند، کامیار را وسیله ای می کنند تا از خانه یکی از دوستان ثروتمندشان دزدی کند...
آوارهایم برای تو	نورا حق پرست	مهتاب به همراه همسرش محسن، فرزندانش علی و بهار، نوجوانی به نام حامی و مادر بزرگش زندگی می کند. محسن پنج سال در اردوگاه موصل اسیر بوده و از یک پا مجروح شده است. علی و بهار و حامی روزهای خوشی را با هم می گذرانند و هر یک از اعضای خانواده با اتفاقات خاص به یاد گذشته می افتند ...
پیش از بستن چمدان	مینو کریم زاده	درباره زندگی دو دختر به نام های گلی و دریا است که بر اثر یک تصادف باهم آشنا و دوست می شوند. گلی قرار است تصمیم مهمی بگیرد. او که شیفته بازیگری است قرار است به کلاس بازیگری برود اما همه چیز به سادگی بهم می ریزد....

دختری به نام احترام است که عاشق کتاب خواندن است و عموماً نادیده گرفته می‌شود و خودش را میان کتاب‌های یادگار پدر بزرگش حبس می‌کند تا اینکه یک روز، اشتباهی باعث بروز اتفاقی می‌شود...	مژگان کلهر	دختری با روبان سفید
این کتاب ماجرای چند پسر بچه است که در یک مدرسه با هم درس می‌خوانند. هر کدام از این بچه‌ها سرنوشت متفاوتی داشتند و حالا کنار هم درس می‌خوانند.	قباد آذرآیین	روز کارنامه
داستان با خبر بیماری عزیز شروع می‌شود و هانیه به همراه مادرش راهی دیدار مادر بزرگ می‌شوند و مشکلات او هم از همین ابتدا آغاز می‌شود. ارتباط با اقوام و دوستان، فقر و ارتباط با والدین بخشی از مشکلات هانیه هستند تا اینکه زندگی‌اش در مسیر تازه‌ای قرار می‌گیرد.	محدثه گودرزنیا	شاهزاده خانومی در مترو
سارا دختر نوجوانی که به همراه خانواده‌اش در آبادان زندگی می‌کند با شروع جنگ و برای پناه گرفتن به اهواز می‌روند. در میانه راه به یونس و مادر بزرگش بی‌بی برمی‌خورند. سارا احساس دل‌بستگی پیدا می‌کند و ...	جمشید خانیان	عاشقانه‌های یونس در شکم ماهی
داستان درباره دو دختر نوجوان است که اسم هر دوی‌شان مژی است. هر دو دختر از وضعیتشان در خانه راضی نیستند و نیاز به حمایت بیشتر دارند حمایتی که پشت سرش سیل انتظارات و فشارها نباشد. رمان درباره مسائلی صحبت کرده است که مشکلات نوجوان امروزی است.	حمیدرضا شاه آبادی	وقتی مژی گم شد
هستی دختر ۱۲ ساله‌ای است که در آبادان زندگی می‌کند. او روحیه عجیبی دارد، کارهایش اصلاً شبیه دخترها نیست و دوست دارد با پسرها فوتبال و بازی‌های دیگر پسرانه بکند. قصه از زمان جنگ شروع می‌شود و در این میان رابطه هستی با پدرش هم روایت می‌شود.	فرهاد حسن زاده	هستی

یافته‌ها

در هر یک از دو گروه گواه و آزمایش، ۲۰ نفر از نوجوانان دختر ۱۳ تا ۱۵ ساله بودند. بر اساس نتایج جدول ۲؛ نمرات میانگین هردو متغیر همجوشی شناختی و سازگاری اجتماعی دانش‌آموزان مطالعه گر کتب غیبردسی (رمان) نسبت به گروه گواه در مراحل پس‌آزمون و پیگیری نسبت به مرحله پیش‌آزمون کاهش یافته است. یافته‌های حاصل از این جدول دلالت بر این دارد که میانگین نمرات پیگیری در گروه آزمایش تفاوت محسوسی با پیش‌آزمون دارد و این نشان‌دهنده پایداری اثرات مداخله پس از گذشت یک ماه از مداخله می‌باشد.

جدول ۲- شاخص‌های توصیفی همجوئی شناختی و سازگاری اجتماعی نوجوانان

متغیر	گروه	تعداد	پیش‌آزمون		پس‌آزمون		پیگیری
			انحراف ف میانگین معیار	انحراف میانگین معیار	انحراف میانگین معیار	انحراف میانگین معیار	
همجوئی	آزمایش	۲۰	۴/۸۱۸	۲۶/۲۸	۴/۳۰۲	۲۶/۰۷	۴/۶۵۷
شناختی	کنترل	۲۰	۵/۵۰۶	۲۹/۰۱	۵/۱۱۲	۲۹/۹۳	۵/۷۴۲
سازگاری	آزمایش	۲۰	۲/۶۷۹	۸/۵۲	۳/۳۴۰	۸/۱۲	۳/۲۱۹
اجتماعی	کنترل	۲۰	۳/۰۱۸	۱۵/۰۳	۳/۴۵۰	۱۴/۲۶	۳/۶۰۲

با توجه به پیش فرض مستقل، نرمال بودن متغیرهای پژوهشی؛ جهت استفاده از تحلیل کوواریانس تک متغیره؛ آزمون کولموگروف اسمیرنوف بر روی توزیع نمرات انجام شد که نتایج به شرح جدول ۳ می باشد.

جدول ۳- آزمون نرمال بودن توزیع متغیرهای پژوهشی با استفاده از آزمون کولموگروف - اسمیرنوف

متغیر	گروه	پیش‌آزمون		پس‌آزمون	
		آماره Z	سطح معناداری	آماره Z	سطح معناداری
همجوئی شناختی	آزمایش	۰/۹۶	۰/۴۰۱	۰/۱۳۲	۰/۵۲۲
	کنترل	۰/۹۴	۰/۶۳۹	۰/۱۲۶	۰/۵۹۰
سازگاری اجتماعی	آزمایش	۰/۲۴۹	۰/۷۵۹	۰/۴۷۸	۰/۸۰۸
	کنترل	۰/۳۷	۰/۹۰۶	۰/۲۶۶	۰/۷۳۵

نتایج حاصل از جدول فوق نشان می دهد که این مرحله از آزمون ناپارامتریک برای متغیرهای همجوئی شناختی و سازگاری اجتماعی در مراحل پیش آزمون و پس آزمون در دو گروه آزمایش و گواه معنادار نبوده و بنابراین توزیع نمرات متغیرهای پژوهش نرمال می باشد. همچنین به منظور بررسی آزمون همگنی واریانس‌ها از آزمون لوین استفاده شد. بر اساس مقدار F بدست آمده می توان نتیجه گرفت که بین متغرها رابطه خطی وجود دارد. چنانکه نتایج این آزمون در جدول شماره ۴ گزارش شده است؛ می توان

فرضیه پژوهشی را مورد آزمون قرار داد که مطالعه کتب رمان بر بهبود همجوشی شناختی و سازگاری اجتماعی دانش آموزان دختر دوره اول متوسطه موثر است.

جدول ۴- نتایج تحلیل کوواریانس تک متغیره اثربخشی مطالعه کتب غیردرسی بر متغیرهای پژوهش

متغیرها	منابع تغییر	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	آماره F	سطح معناداری	اندازه اثر (ضریب اتا)
همجوشی شناختی	اثر پیش	۵۸۷/۵۷	۱	۵۸۷/۵۷	۱۱۰/۰۸	۰/۰۰۰	۰/۸۲
	آزمون	۶۲۶/۳	۱	۶۲۶/۳	۱۲۵/۱۵	۰/۰۰۱	
	اثر پس آزمون	۴۰۶/۷۲	۱۷	۱۴/۹			
	خطا	۱۰۲۳/۴۶	۲۰				
	مجموع						
سازگاری اجتماعی	اثر پیش	۲۳۵/۸۱	۱	۲۳۵/۸۱	۱۲۶/۱۰	۰/۰۰۲	۰/۷۸
	آزمون	۲۸۲/۰۹	۱	۲۸۲/۰۹	۱۷۳/۰۶	۰/۰۰۰	
	اثر پس آزمون	۴۲/۱۶	۱۷	۲/۸۱			
	خطا	۳۹۰/۱	۲۰				
	مجموع						

بر اساس مندرجات جدول ۴ نتایج آزمون کوواریانس تک متغیره نشانگر معناداری تفاوت بین دو گروه آزمایش و گواه در هر دو متغیر همجوشی شناختی ($F = 125/15, P \leq 0/01$) و سازگاری اجتماعی ($F = 173/06, P \leq 0/01$) می باشد. بر همین اساس مقدار میانگین دو متغیر همجوشی شناختی و سازگاری اجتماعی پس آزمون گروه آزمایش نسبت به گروه گواه بیشتر بود و از میانگین هر دو متغیر در اثر متغیر مداخله گر مطالعه غیر درسی کاسته شده بود. بر اساس تفسیر معکوس هر دو پرسشنامه می توان نتیجه گرفت مطالعه رمان نوجوان موجب بهبود اختلال همجوشی شناختی (میزان تأثیر ۰/۸۲) و افزایش سازگاری اجتماعی (میزان تأثیر ۰/۷۸) بوده است.

بحث و نتیجه گیری

هدف از انجام این پژوهش بررسی اثر مطالعه کتاب های رمان بر بهبود همجوشی شناختی و سازگاری اجتماعی دانش آموزان دختر دوره اول متوسطه بود. نتایج نشان داد میزان همجوشی شناختی و سازگاری اجتماعی در پس آزمون گروه آزمایش، بیشتر از پس آزمون گروه کنترل بود که با توجه به مقدار

آلفای مدنظر در تحلیل آماری، معنادار است. این بدان معناست که مطالعه کتب غیردرسی بر بهبود همجوشی شناختی و سازگاری اجتماعی نوجوانان دختر ۱۳ تا ۱۵ ساله موثر بوده است. یافته‌های حاصل از این مطالعه با نتایج پژوهش‌های والکر و نابوزو (۲۰۰۷)، قلتاش و همکاران (۱۳۹۱)، ظهیری نیا و رجبی (۱۳۹۰)، جمشیدزاده و غفاری نیا (۱۴۰۰) همسو می‌باشد. بیگدلی و همکاران (۱۳۸۶) در مطالعه خود نشان دادند که تهیه مطالب خواندنی و سازنده که هم کاربران را سرگرم کند و هم به صورت غیرمستقیم پاسخگوی بسیاری از نیازهای روحی و فکری آن‌ها باشد؛ هنر و فن مخصوص لازم دارد. نتایج پژوهش حاجی زاده (۱۳۹۶) نیز نشانگر رابطه فعالیت‌های فوق برنامه با عملکرد اجتماعی و عاطفی دانش‌آموزان بود. نتایج پژوهش پکینز (۲۰۱۸) نیز حاکی از این بود که مشارکت دانش‌آموز در فعالیت فوق برنامه دانش‌آموزان پاکستان، موجب کاهش جرائم و خودانگاره مثبت می‌شود و با سلامت و بهداشت روانی فرد در بزرگسالی مرتبط است.

در تبیین نتایج فوق می‌توان گفت؛ خواندن از جمله و سایل مهم فهمیدن در دنیای کنونی است. فرد می‌تواند نتیجه تحقیقات و مطالعات دیگران را که مدت‌ها به درازا کشیده است، را از طریق خواندن در مدت زمان کوتاهی فراگیرد (نصیرزاده، ۱۴۰۱). به عبارتی دیگر خواندن و مطالعه به قصد سرگرمی هم که باشد در صورت انتخاب درست منبع مطالعاتی و محتوای مناسب، به ویژه رمان و داستان، می‌تواند وجه دیگر همسویی مخاطب خواننده را هم با خود داشته باشد. نوجوان مطالعه‌گر در موقعیت‌های فضایی و انگاره نویسنده با شخصیت‌های داستان همراه می‌شود و در حقیقت تجاربی را که قهرمان و دیگر شخصیت‌های رمان کسب می‌کنند را تجربه می‌کند. نظر به اینکه بخش عمده رنج بشر مربوط به شناخت است و به واقع آسیب روانی عمده اختلالات شناختی است؛ همجوشی شناختی نیز از آسیب‌های اختلالی است که توجه ویژه در بهبود آن، موجب کنترل وقوع ناسازگاری‌های روانی فرد در حال و آینده‌اش خواهد شد. کنترل حالتی از فرد که نسبت به نتایج مستقیم رفتار خود حساسیت کمتری پیدا کند و از بروز رفتارهای نابهنجار جلوگیری می‌کند. همانگونه که پیش از این نیز بدان اشاره شد، منظور از همجوشی شناختی این است که فرد طوری تحت تأثیر افکارش قرار بگیرد که گویی کاملاً واقعی هستند و موجب می‌شود رفتار و تجربه بر دیگر منابع حاکم شود (گیلاندرز و همکاران، ۲۰۱۴). بر همین اساس می‌توان گفت مطالعه رمان که انعکاسی مجاز از زندگی افرادی است که روایات داستان را رقم می‌زند، خواننده را همسو با اتفاقاتی در حیطه افکار می‌نماید. افکاری که تجارب بسیاری را به دنبال دارد. از سویی دیگر نیز در پی هر اتفاق؛ نتایج هر روایت نیز با اتمام کتاب بازگو می‌شود. نتایج حاصل از رفتار در داستان بر مخاطب خواننده روشن می‌شود. از طرفی نیز نوجوان در واقعیت زندگی خود با رویدادهایی روبرو می‌شود که می‌تواند به نتیجه واقعی رفتاری که در کنش‌های تعاملی خود از او سر می‌زند تمرکز نموده و با تکیه بر تجربه حاصل از مطالعه کتب داستان که نه فقط مبتنی بر افکار باشد بلکه واکنشی درست و انگاره نتیجه‌گرا و مبتنی بر زمینه از رفتارش باشد.

در تبیین اثربخشی مطالعه غیردرسی بر سازگاری نوجوانان به عنوان مهمترین نشانه سلامت آنان، بر اساس اتفاق نظری که محققان به آموختنی بودن سازگاری اجتماعی دارند، می‌توان اظهار داشت؛ مطالعه رمان نیز نوعی الگوسازی رفتارهای اجتماعی است. چرا که سازگاری اجتماعی، رفتارهای اکتسابی هستند که از طریق مشاهده، مدل‌سازی، تمرین و بازخورد آموخته می‌شوند. رفتارهای کلامی، غیرکلامی و بازخوردهای مناسب مشمول چنین رفتاری می‌شوند. در واقع بر اساس ویژگی‌ها و محیطی که فرد در آن واقع است، تقویت‌های اجتماعی به حداکثر رسیده، توسعه یافته و از طریق آموزش نیز رشد می‌کنند.

همگام سازی نوجوانان با محتواهایی هدفمند در قالب رمان‌هایی جذاب و مخاطب‌پسند می‌تواند به آنها کمک کند تا این دوره حساس را که دستخوش تحولات عاطفی، جسمانی و ذهنی فوق‌العاده شدیدی بوده و هنوز به طور کامل رشد نیافته است را به گونه‌ای سپری کنند تا به سازگاری اجتماعی که یک کمیت پیوسته است، دست یابند. چرا که سازگاری اجتماعی همچون رشد جسمی، عاطفی و عقلی به تدریج به کمال می‌رسد و در طول زندگی به طور طبیعی و دربرخورد با تجربه‌ها حاصل می‌گردد. بنابراین او زندگی اجتماعی نامرئی اما محسوسی را در قالب روایات داستانی تجربه می‌کند که به او می‌آموزد در تعاملات اجتماعی به نوعی رضایت از کنش‌های فردی، توانایی تصمیم‌گیری و تعادل در امور زندگی دست یافته و دارای سازگاری اجتماعی گردد. بر همین اساس پیشنهاد می‌شود برنامه ریزان در سطح کلان نظام آموزشی، با تأمل بر نیازهای اساسی دانش‌آموزان به اقتضای شرایط کنونی و انتظارات مبتنی بر سند تحول بنیادین نسبت به گماشتن فعالیت‌هایی اینچنینی در برنامه‌های درسی و آموزشی اقدام نمایند و با برنامه‌ریزی اصولی، موقعیت‌زمانی مناسبی را برای مطالعه غیردرسی به ویژه داستان و رمان در برنامه درسی دانش‌آموزان تخصیص دهند.

منابع فارسی

- احمدی، سیداحمد. (۱۳۸۱). روانشناسی نوجوانان و جوانان، اصفهان: انتشارات مشعل، ص ۶۷.
- اتکینسون، ریتال؛ اتکینسون، ریچارد و هیلگارد، ارنست. (۱۳۸۳). زمینه روانشناسی، ترجمه برهنی، محمد تقی و دیگران، ج ۲، چاپ هجدهم، تهران: رشد.
- بیگدلی، زاهده؛ الهام‌پور، حسین؛ حاجی، فاطمه. (۱۳۸۶). بررسی گرایش‌های موضوعی مطالعه در کاربران دوره راهنمایی شهر اهواز و مقایسه آن با توزیع موضوعی کتاب‌های مناسب کاربران، *مطالعات تربیتی و روان‌شناسی (ویژه کتابداری و اطلاع‌رسانی)*، (۳)، ۷۴-۵۵.

- تقی زاده، محمد؛ عبدی، احسان. (۱۳۹۳). اثربخشی آموزش راهبردهای فراشناختی بر افزایش هوش اجتماعی و سازگاری اجتماعی. *پژوهش‌های روانشناختی*، (۱۴)، ۴-۶۶-۵۵.
- جمشیدزاده، فاطمه؛ غفاری‌نیا، رضا. (۱۴۰۰). بررسی رابطه مطالعه منابع غیردرسی و میزان مشارکت در فعالیت‌های فوق برنامه مدرسه با میزان عملکرد تحصیلی دانش آموزان (مدارس دوره متوسطه دوم شهر سرابله). *پیشرفت‌های نوین در روانشناسی، علوم تربیتی و آموزش و پرورش*. سال ۴، شماره ۴۵. ۱۴۷-۱۳۲.
- حاجی‌زاده‌شبنانی، اصغر؛ حاجی‌زاده، معصومه. (۱۳۹۶). بررسی نقش فعالیت‌های فوق برنامه درسی بر عملکرد اجتماعی- تحصیلی- عاطفی دانش آموزان پایه ششم ابتدایی از دیدگاه معلمان، *همایش راهبردها و راهکارهای ارتقاء کیفیت در آموزش و پرورش*، میناب.
- حجازی، سارا. (۱۳۸۴). بررسی اثربخشی آموزش گروهی حل‌مساله بر میزان سازگاری اجتماعی زنان مبتلا به اختلال دو قطبی شهرستان اصفهان. *پایان نامه کارشناسی ارشد*. دانشگاه تهران.
- حسینی، جعفر؛ محمودی، نگار؛ گوهری، سمیرا؛ شاهمرادی‌فر، طیبه. (۱۳۹۴). رابطه راهبردهای نظم-جویی شناختی هیجان و همجوشی شناختی با مشکلات بین فردی. *روانشناسی بالینی*، شماره ۳. ۲۹-۶۱.
- صادقی، سهراب؛ سرمدی پور، مهران؛ نوروزی، زهرا؛ اسماعیلی، فاطمه؛ جاهدی، سهیلا. (۱۳۹۶). بررسی پابندی به عقاید مذهبی و مطالعه غیر درسی بر مشارکت سیاسی دانشجو معلمان. *آموزش پژوهی*. شماره ۱۰. ۴۴-۳۱.
- ظهیری ناو، بیژن؛ رجبی سوران. (۱۳۹۰). بررسی رابطه کتاب‌خوانی و پرورش اجتماعی در دانش-آموزان. *مطالعات ادبیات کودک*. دانشگاه شیراز. سال دوم. شماره اول.
- قاطع زاده، عبدالامیر. (۱۳۸۴). رابطه بین شیوه‌های فرزندپروری با رفتارهای سازش دانش-آموزان پایه سوم و چهارم ابتدایی شهرستان دشت آزادگان. *پایان نامه کارشناسی ارشد*. دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهواز.

قلتاش، عباس؛ اوجی نژاد، احمدرضا؛ گندمکار، طاهره. (۱۳۹۱). نقش مطالعه غیر درسی بر عملکرد تحصیلی و مهارت اجتماعی دانش‌آموزان دوره متوسطه. *مهارت‌های روانشناسی تربیتی*. شماره ۱۱. ۴۷-۵۵.

گندم‌گار، طاهره. (۱۳۹۲). تأثیر مطالعه غیردرسی بر مهارت اجتماعی و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان دوره متوسطه شهر بالاده. *پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت*.

میرعلائی‌امین، زهرا؛ رضایی، امین؛ کاوه، منیژه. (۱۳۹۷). بازنمایی انواع بلوغ در رمان نوجوان «عقرب‌های کشتی بمبک». *فصلنامه اورمزد*، شماره ۴۵. ۲۵-۴.

نصیرزاده، بهناز. (۱۴۰۱). تأثیر مطالعه کتب غیر درسی در روان‌خوانی دانش‌آموزان پایه پنجم ابتدایی. *مطالعات روانشناسی و علوم تربیتی*. دوره ۸. شماره ۱. ۱۳۳۴-۱۳۲۵.

یوسفی، سیدابوالفضل. (۱۳۸۰). بررسی وضعیت میزان مطالعه غیردرسی دانش‌آموزان دوره متوسطه استان قم سال تحصیلی ۷۹-۷۸. *طرح تحقیقاتی وزارت آموزش و پرورش*.

منابع انگلیسی

Fergus, T. A. (2015). Relly Belive suffer from a health problem: Examining an Association between cognitive fusion and healthy Anxiety. *Journal of clinical Psychology*, 71(9), 920-934.

Gillanders. D, Bolderston. H, Bond. F. W, Pempster. M, Flaxman. P. E, et al. (2014). The Development and Initial validation of the cognitive fusion questionnaire. *Behavior Therapy*, 45(1), 83-101.

Gillanders. D., Sindair, A. K., Maclean, M., Jardine, K. (2015). Illness cognitions, cognitive fusion, avoidance and self compassion as predictors of distress and quality of life in a heterogeneous sample of adults, after cancer. *Journal of contextual behavioral science*. 4:300-311.

- Hayes, S. C., Strosahl, K., Wilson, K. G.(2012). *Acceptance and commitment therapy: An experimental approach to behavior change*. New York: Guilford press.
- Miclea, M., Mihalca, L. (2007). A Computerized platform for assessment of school readiness. *In cognition, Brain, Behavior*, 7(1), 83-90.
- Pkins Sim, Sandra (2018). *Non-School CurriCulum Supporting Positive Development through Structured Activities*. SAGE Publication.

The Effect of Novel Reading on Improving Cognitive Fusion and Social Adaptation of Shiraz First year High school Students

Fatemeh Ranjbar*, Abolfazl Ranjbar¹

Abstract

Introduction and goal: The purpose of the present study was to investigate the effectiveness of reading novels by teenagers on improving cognitive fusion and social adjustment of female students of the first year of high school in Shiraz in Iran.

Research methodology: The quasi-experimental research method was a pre-test-post-test design with a control group and a follow-up period. The statistical population of the research included all female students of the first year of high school in Fars province. In order to determine the sample size, 40 youth members of artistic cultural centers of the Center for Intellectual Development of Children and Adolescents were selected using available sampling method and were randomly placed in groups of 20 people as evidence and experiment. In order to carry out the experimental project, 9 titles of novels from the collection of novels for teenagers today were introduced to the teenagers of the experimental group and read by them. After reading each book title, a book discussion session was held. The research tool was Gillanders et al.'s cognitive fusion questionnaire (2015) and Sinha and Singh's students' social adjustment questionnaire (1993). Data analysis was done in two stages: descriptive statistics (mean and standard deviation) and inferential statistics (univariate covariance analysis test).

Findings: The results of this research showed that by studying teenage novels, the mean values of both cognitive-fusion and social adjustment variables have decreased in the post-test compared to before the implementation of the experimental plan. Also, based on covariance analysis, the effect of studying teenage novels on improving cognitive fusion was 0.82 and increased social adjustment was 0.78 in female students aged 13 to 15.

Conclusion: Reflecting on the basic needs of students in accordance with the current conditions and expectations based on the document of fundamental transformation in indirect and effective education and considering the impact of reading teenage novels; Allocating an hour from the extracurriculars of teenagers to non-curricular studies in order to prevent and improve the inevitable disorders caused by the growth process of students in schools is suggested by planners at the macro level.

Keywords: Teenage novels, Cognitive fusion, Social adjustment

¹ Ph.D in Educational Administration, Educational research expert of Shiraz district (f.ranjbar663@yahoo.com)

² Master's student of Chemical Engineering of Kashan University, Office of education in Khorrambid city